

УДК 35.078.3:007

КУШНІР І.П., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права та приватно-правових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІНФОРМАЦІЮ У ПРИКОРДОННІЙ СФЕРІ

Анотація. У статті досліджені адміністративні правопорушення законодавства про інформацію у прикордонній сфері. Визначені особливості відповідальності у даній сфері. Проаналізовані норми адміністративного законодавства та наукові праці дозволили окреслити проблеми правового регулювання даної сфери та визначити напрямки їх удосконалення.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, правопорушення, інформація, Державна прикордонна служба України, прикордонна сфера.

Summary. The article investigates administrative violations of legislation on information in the border sphere. The peculiarities of responsibility in this area are defined. The analysed norms of administrative legislation and scientific works enabled to outline the problems of legal regulations of this sphere and determine the directions of their improvement.

Keywords: administrative responsibility, violation, information, the State Border Guard Service of Ukraine, border sphere.

Аннотация. В статье исследованы административные правонарушения законодательства об информации в пограничной сфере. Определены особенности ответственности в данной сфере. Проанализированные нормы административного законодательства и научные труды позволили очертить проблемы правового регулирования данной сферы и определить направления их совершенствования.

Ключевые слова: административная ответственность, правонарушение, информация, Государственная пограничная служба Украины, пограничная сфера.

Постановка проблеми. Питання збереження та захисту інформації як об'єкта інформаційних відносин сьогодні є досить важливими у всіх сферах державного та приватно-правового життя, особливо коли йде мова про діяльність органів публічної адміністрації, які є розпорядниками інформації у ввіреній їм державою й громадянами (як реалізація безпосередньої демократії) сфері правового регулювання. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) здійснює інформаційну діяльність в інтересах охорони державного кордону та реалізації права кожної людини, пов'язаного з вільним перетинанням державного кордону [1, с. 166]. Разом з розширенням меж інформаційної відкритості й інформаційної свободи у сучасному суспільстві актуалізуються питання дотримання інформаційних прав, їх збереження та захист усіх суб'єктів інформаційних відносин у прикордонній сфері. Охорона права на інформацію передбачена чинним законодавством [2, п. 1 ст. 7], у тому числі створена в процесі діяльності ДПСУ [2, п. 4 ст. 7]. Одним з дієвих засобів охорони інформаційних прав є застосування адміністративної відповідальності у разі їх порушення чи недотримання.

О.О. Тихомиров зазначає, що особливого значення набуває комплекс дієвих правових охоронних механізмів в інформаційній сфері, за умов низького рівня правосвідомості суспільства, якому сьогодні українські законодавці не приділяють

достатню увагу. Невирішеність означеної проблеми призводить до неповноти правового забезпечення і зниження ефективності правового впливу [3, с. 149].

Результати аналізу наукових публікацій. Питання адміністративної відповідальності висвітлені в наукових працях під різним кутом зору: як вид юридичної відповідальності в інформаційній сфері, порушення інформаційних прав, посягання на інформаційні відносини, забезпечення інформаційної безпеки, зокрема такими науковцями, як: І.В. Аристова, А.М. Благодарний, Л.П. Коваленко, В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, В.В. Сидоренко, О.В. Стоєцький, О.О. Тихомиров, О.В. Чуприна та іншими. Норми інформаційного законодавства, як і відповідальність за їх порушення, не мають чіткої систематизації у зв'язку з комплексним характером цієї галузі й недосконалістю правотворчих процесів. Тому спробуємо синтезувати в даній статті нормативне закріплення та наукові підходи відносно висвітлення особливостей адміністративної відповідальності за порушення законодавства про інформацію у прикордонній сфері, якій до сьогодні у такому контексті не було приділено належної уваги.

Метою статті є аналіз адміністративної відповідальності за порушення законодавства про інформацію у прикордонній сфері, визначення її особливостей, проблемних аспектів та вироблення пропозицій щодо удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Правове закріплення, урегулювання та розширення меж інформаційних відносин потребує правових механізмів захисту у разі посягання на відповідну інформацію, порушення (недотримання) інформаційних прав громадян чи ДПСУ. Однією з гарантій права на інформацію є встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію [2, п. 1 ст. 6]. За встановленими законодавством підставами компетентні державні органи застосовують дисциплінарні, цивільно-правові, адміністративні або кримінальні засоби впливу [2, ст. 27]. Охоронні норми адміністративного права утворюють правовий фундамент протидії загрозам в інформаційній сфері [3, с. 148], а з урахуванням теми нашого дослідження і загрозам у прикордонній сфері. Ю.Є. Масименко наголошує, що тривалий час інформаційні правопорушення розглядалися крізь призму загроз інформаційній безпеці України, та зазначає, що сьогодні правопорушення в інформаційній сфері стосуються поширення фактів протизаконного збору і використання інформації, несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів, незаконного копіювання інформації в електронних системах, викрадення інформації з баз даних, порушення технологій оброблення інформації, запуску програм-вірусів, троянів, фішингових програм, знищення та модифікація даних в інформаційних системах, перехоплення інформації в технічних каналах її витоку, маніпулювання суспільною та індивідуальною свідомістю тощо [4].

Л.П. Коваленко зазначає, що КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за порушення права на окремі види інформації, відмову в наданні інформації, надання неповної або недостовірної інформації, втрату інформації [5, с. 162]. Обсяг і характер таких правопорушень постійно розширюється із розвитком інформаційного суспільства, інформаційних ресурсів та потребує своєчасного виявлення і застосування відповідальності за їх вчинення, зокрема й у прикордонній сфері.

Підставою для застосування адміністративно-деліктних норм і настання адміністративної відповідальності за невиконання інформаційного законодавства є вчинення інформаційного правопорушення. Суть зв'язку правопорушення з інформацією виявляється у його посяганні на певний порядок і правовідносини:

- щодо формування й використання інформаційних ресурсів на основі створення, збирання, оброблення, накопичення, зберігання, пошуку, поширення і надання інформації;
- створення і застосування інформаційних технологій та засобів їхнього забезпечення;
- захисту інформації та прав суб'єктів інформаційних відносин [6, с. 214].

Юридичною ознакою, що виділяє інформаційні правопорушення серед усіх інших, виступає присутність інформаційних компонентів у їхньому складі:

1) як об'єкта правопорушення – якщо протиправне діяння спрямоване проти інформаційних відносин, або як предмета правопорушення – якщо протиправне діяння спрямоване проти інформації та її носіїв, інформаційних засобів і систем;

2) як елемента об'єктивної сторони правопорушення, що вказує спосіб, шлях здійснення протиправного діяння – у разі його вчинення з використанням інформаційних технологій і засобів. Усі інші юридичні ознаки інформаційного правопорушення відповідають традиційній конструкції правопорушення в теорії права, проте можуть мати певні особливості, зумовлені інформаційною природою [6, с. 217].

Посилаючись на відсутність у чинному інформаційному законодавстві поняття інформаційного правопорушення, Л.П. Коваленко зробив акцент на об'єктах інформаційного правопорушення (одержання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації) та сформулював дане поняття. Інформаційне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на врегульовані законами суспільні відносини, які виникають та існують при здійсненні інформаційної діяльності, а саме: при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні учасниками інформаційних правовідносин інформації і за яку законом передбачено інформаційну відповідальність [5, с. 158].

О.В. Стоєцький пропонує поділяти адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері: збирання інформації; зберігання інформації; використання інформації; поширення інформації [7, с. 10].

Такі підходи відображають посягання на окремі види інформаційної діяльності, закріплені в статті 9 Закону України “Про інформацію” (створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення), а отже у такому випадку адміністративні правопорушення посягають на порядок інформаційної діяльності.

Інформаційне правопорушення характеризується тим, що завдає шкоди (небезпеки) інформаційним правам чи свободам людини та громадянина, інформаційній інфраструктурі держави чи вчиняється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій або засобів зв'язку [4]. Інформаційне правопорушення у прикордонній сфері, крім цього, завдає шкоди прикордонній безпеці та може вчинятись з використанням службового становища.

Ураховуючи особливості прикордонної сфери, у разі порушення законодавства про інформацію, наслідком якого є настання адміністративної відповідальності, варто зупинитись на характеристиці суб'єктного складу правопорушення. З цього приводу А.І. Марущак звертає увагу на те, що відповідальності підлягають як винні посадові особи (у необґрунтованій відмові в наданні інформації, порушенні встановленого терміну її представлення без поважних причин, безпідставній відмові від поширення певної інформації тощо), так і громадяни (які мають бажання і інтерес до отримання певної інформації і які у своєму бажанні можуть перейти межі дозволеної правомірної поведінки) [8, с. 456].

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) суб'єктами адміністративного правопорушення є особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку [9, ст. 12], та посадові особи за недодержання установлених правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків [9, ст. 14]. Отже, для досліджуваного різновиду адміністративного правопорушення у прикордонній сфері характерним є як загальний, так і спеціальний суб'єкт.

Загальним суб'єктом досліджуваних правопорушень у прикордонній сфері може бути громадянин України, іноземний громадянин і особа без громадянства, на яких може розповсюджуватись адміністративна відповідальність за статтями 204-1 “Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України” та 204-4 “Порушення порядку в'їзду до району проведення антитерористичної операції або виїзду з нього” КУпАП, у частині перетинання або спроби перетинання державного кордону України в пунктах пропуску через державний кордон України (в контрольних пунктах в'їзду-виїзду) з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про особу.

Зважаючи на поняття “паспортний документ”, визначене Законом України “Про прикордонний контроль” [10, п. 12 ч. 1 ст. 1], який є підставою для перетинання державного кордону України [10, ч. 1 ст. 1], підроблений документ може містити неправдиву інформацію про особу, яка перетинає державний кордон, щодо її громадянства, підтвердження особи пред'явника, дійсного права на в'їзд або виїзд з держави. Отже, за подання неправдивої та недостовірної інформації про особу та з приводу наявної підстави перетинання державного кордону настає адміністративна відповідальність за статтями 204-1 та 204-4 КУпАП.

Спеціальними суб'єктами є посадові особи ДПСУ. Відповідно до статті 14 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” особовий склад ДПСУ складається із військовослужбовців і працівників ДПСУ. Щодо працівників ДПСУ як суб'єктів адміністративної відповідальності, на них розповсюджуються загальні підстави відносно посадових осіб, що порушили законодавство про інформацію з урахуванням повноважень ДПСУ, за такі правопорушення:

- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8 КУпАП);
- порушення законодавства у сфері захисту персональних даних (ст. 188-39 КУпАП);
- порушення законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів (ст. 188-41 КУпАП);
- порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212-2 КУпАП);
- порушення права на інформацію та права на звернення (ст. 212-3 КУпАП);
- порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію (ст. 212-5 КУпАП).

Суб'єктом інформаційного правопорушення згідно зі статтею 212-6 КУпАП (здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем) може бути будь-яка особа що посягає на встановлений порядок оброблення та зберігання інформації у базах даних ДПСУ, яка досягла віку адміністративної відповідальності. Тобто як загальний, так і спеціальний суб'єкт (посадові особи ДПСУ) підлягає адміністративній відповідальності в даному випадку.

З приводу військовослужбовців як суб'єктів адміністративної відповідальності існують особливості визначені у статті 15 КУпАП, згідно з якою військовослужбовці як посадові особи, що вчинили адміністративне правопорушення, несуть відповідальність за дисциплінарними статутами. Винятком щодо інформаційних правопорушень є порушення правил, норм і стандартів, що стосуються:

- вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- здійснення незаконного зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації;
- порушення законодавства про державну таємницю;
- порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [9, ч. 1 ст. 15]. У цих випадках військовослужбовці ДПСУ несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за порушення законодавства про інформацію [9, ч. 1 ст. 15].

У такому разі виявляється певна неузгодженість положень статті 15 КУпАП та його доповнення у 2015 році главою 13-Б “Військові адміністративні правопорушення”. Зокрема, відносно теми нашого дослідження розглянемо статтю 172-16 “Бездіяльність військової влади” цієї глави. Дана стаття передбачає накладення штрафу або арешт з утриманням на гауптвахті, для військовослужбовців за “ненаправлення військовою службовою особою до органу досудового розслідування повідомлення про підлеглого, який вчинив кримінальне правопорушення”. Отже, згідно із статтею 15 КУпАП військовослужбовець у разі приховування інформації про підлеглого, який вчинив злочин, повинен нести дисциплінарну відповідальність, а згідно зі статтею 172-16, суб'єктом якого може бути лише військовослужбовець, – адміністративну. Очевидно, що коли Кодекс було доповнено главою 13-Б, законодавець залишив поза увагою момент узгодження її зі змістом норми статті 15.

Для військовослужбовців – посадових осіб ДПСУ за порушення інформаційного законодавства згідно зі статтею 15 може бути застосована адміністративна відповідальність за такими статтями КУпАП:

- 172-8 (незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень);
- 195-5 (незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації);
- 212-2 (порушення законодавства про державну таємницю);
- 212-5 (порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію).

За вчинення інших інформаційних правопорушень, передбачених ст. 188-39, 188-41; 212-3, 212-6 КУпАП, військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність.

Тому з урахуванням розвитку інформаційного суспільства, інформаційних відносин у прикордонній сфері та вимог часу вважаємо за необхідне внести зміни до статті 15 КУпАП в частині, що адміністративна відповідальність для військовослужбовців на загальних підставах, передбачених КУпАП, настає у разі вчинення правопорушень, передбачених главою 13-Б, та за порушення законодавства про інформацію. Вважаємо, що до військовослужбовців за вчинення окресленого у цій науковій статті різновиду адміністративних правопорушень повинні застосовуватись не дисциплінарні стягнення, а заходи адміністративної відповідальності.

Крім характерних для прикордонної сфери прогалин, у КУпАП існують і загальні проблемні питання, вирішення яких сприятиме підвищенню дієвості адміністративних

заходів впливу охоронного характеру для інформаційних відносин. З урахуванням аналізу змісту КУпАП варто наголосити на відсутності у ньому системності норм за порушення законодавства про інформацію, що значно ускладнює пошук інформації про склади адміністративних правопорушень даного виду, та застосування відповідальності.

В.А. Ліпкан та Ю.Є. Максименко, дослідивши основи формування інформаційної деліктології, роблять акцент на несистематизованості в окремому розділі та розпорощенні в різних розділах (главах) Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративних деліктів інформаційного характеру [11].

Крім цього, проблемність у цій сфері, зазначає О.В. Стоєцький, полягає у тому, що норми КУпАП, які встановлюють відповідальність у сфері інформаційної безпеки, дублюються нормами інших нормативно-правових актів, які, у свою чергу, інколи навіть прямо суперечать його нормам [7, с. 9].

Висновки.

Отже, адміністративній відповідальності за порушення законодавства про інформацію у прикордонній сфері характерні такі особливості:

- є різновидом адміністративної відповідальності, що передбачена за вчинення правопорушень, що містяться у різних розділах КУпАП та інших нормативно-правових актах, які врегульовують інформаційну діяльність та забезпечення права на інформацію (Закони України “Про інформацію”, “Про держану таємницю”, “Про захист персональних даних”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” тощо);
- адміністративній відповідальності підлягають особи, що перетинають державний кордон України; посадові особи ДПСУ (військовослужбовці та працівники); будь-яка особа у межах ст. 212-6 КУпАП;
- до військовослужбовців ДПСУ передбачено (ст. 15 КУпАП) застосування як дисциплінарних, так і адміністративних стягнень, що у деяких статтях КУпАП є неузгодженим і суперечним.

Окреслені проблемні питання адміністративної відповідальності за порушення законодавства про інформацію у прикордонній сфері та запропоновані напрямки удосконалення потребують подальшої розширеної конкретизації.

Використана література

1. Кушнір І.П. Інформаційно-правова діяльність Державної прикордонної служби України: нормативно-правовий аспект. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 165-170.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Тихомиров О.О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : монографія / за заг. ред. Р.А. Калюжного. Київ: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 196 с.
4. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки. *Глобальна організація союзницького лідерства*. 2014. URL: <http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/>.
5. Коваленко Л.П. Деякі питання щодо правопорушень в інформаційній сфері. *Форум права*. 2013. № 4. С. 158-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_4_29
6. Теорія держави і права : навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / О.О. Тихомиров та ін.; за заг. ред. Л.М. Стрельбицької. Київ: Кондор, 2016. 332 с.
7. Стоєцький О.В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.

---

8. Марущак А.І. Інформаційне право: доступ до інформації: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2007. 532 с.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.84 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

10. Про прикордонний контроль: Закон України від 05.11.09 р. № 1710-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 6. С. 46.

11. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є. Засади розвитку інформаційної деліктології. *Право України*. 2013. № 10. С. 249-256. URL: <http://goal-int.org/zasadi-rozvitku-informacijnoi-deliktologii>

~~~~~ * * * ~~~~~
